

SPRIJINUL ACORDAT DE DIMITRIE A. STURDZA TINERILOR CERCETĂTORI

Nicoleta Stan-Țurcanu*

Abstract: *In these lines, we refer to Dimitrie A. Sturdza and his contribution to the progress of historical heritage. He holds a special place among the Romanian historians of the nineteenth century. Like his father, Alexandru D. Sturdza, he understood the importance of the documents, manuscripts, artefacts etc. Patriot and statesman, he always supported the young researchers like, Ioan Bianu, Ioan Bogdan, Nicolae Densușianu etc., to collect history sources regarding our country from foreign archives.*

Keywords: Dimitrie A. Sturdza, Roumanian Academy, Ioan Bogdan, foreign archives, documents, researchers, collection Hurmuzachi.

Viața și opera lui Dimitrie A. Sturdza reprezintă, credem noi, un fragment important din istoria noastră a românilor. De aceea, în ultimii ani, am socotit de cuviință să aducem la lumină mai multe aspecte referitoare la viața, activitatea și personalitatea sa¹.

Preocupat de istoria țării noastre, la fel ca alți contemporani ai săi (Vasile Alexandrescu Urechia, Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu etc.), totodată, dornic și perseverent în a fi adunate la un loc toate aceste mărturii, și a nu se pierde, D.A. Sturdza a sprijinit și încurajat mereu pe cărturarii care scormoneau prin arhivele, lăcașele de cult din țara noastră și din străinătate pentru a găsi urme și dovezi (documente, cărți rare, monede și alte lucruri). De altfel, aceasta era o trăsătură de familie. Și vornicul Alexandru D. Sturdza, tatăl lui Dimitrie A. Sturdza, i-a sprijinit la vremea lui pe tinerii cercetători de istorie, precum Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu și alții, punându-le la dispoziție numeroase documente.

Trebuie să subliniem faptul că dorința arzătoare a tuturor oamenilor de cultură din epocă era de a strânge cât mai multe informații despre trecutul nostru. În consecință, Academia Română a înlesnit plecarea multor membri ai ei la arhivele din străinătate. Apoi, mai exista o altă problemă care trebuia rezolvată. La noi în țară veneau mulți

*Cercetător independent, București; e-mail nicoleta_stan_turcanu@yahoo.com

¹ A se consulta: Nicoleta Stan-Țurcanu, *Dimitrie A. Sturdza, istoric, publicist și secretar general al Academiei Române*, în vol. *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, vol. VII, ed. Ion Bulei, Alin Ciupală, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2017, p. 126–150; Idem, *Crâmpoie din viața lui Dimitrie A. Sturdza*, „Magazin istoric”, an LI, nr. 2 (611), 2018, p. 69–73; Idem, *Dimitrie A. Sturdza și Academia Română*, „Magazin istoric”, an LI, nr. 6 (615), 2018, p. 56–58; Idem, *Copilăria și studiile lui Dimitrie A. Sturdza*, „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»”, tom LV, 2018, p. 187–199; Idem, *File din viața lui Dimitrie A. Sturdza*, „Academica”, an XXIX, 344–345, nr. 6–7, iunie–iulie 2019, p. 149–154; Idem, *Rolul lui Dimitrie A. Sturdza la dezvoltarea Academiei Române*, „Academica”, an XXIX, 348–349, nr. 10–11, octombrie–noiembrie 2019, p. 98–104.

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LIX, 2020, p. 395–400.

cărturari sau anticari străini dornici de a achiziționa obiecte vechi și documente valoroase, cărți rare etc., care se aflau împrăștiate și irosite prin diverse colțuri ale țării. De aceea, D.A. Sturdza, conștient de necesitatea străngerii acestor valori, a sprijinit prin toate mijloacele cărturarii din epoca sa.

Astfel, cu toate că era foarte ocupat cu activitatea politică, D.A. Sturdza s-a manifestat și pe plan cultural, prin scrieri istorice sau îndrumând și sprijinind în permanență cercetările cu privire la trecutul țării noastre. Deși nu a reușit să elaboreze prea multe lucrări istorice, i-a susținut mereu pe tinerii cercetători în căutarea și copierea documentelor referitoare la istoria românilor și a cumpărării obiectelor de preț care se aflau împrăștiate, atât în bibliotecile și arhivele din țară, cât și din alte țări. Acestea erau risipite în diverse locuri din cauza furtunilor timpurilor, cât și din cauza faptului că nu au fost îngrijite și prețuite de mulți necunosători, fapt pentru care documentele au fost răspândite de multe ori „în cele patru colțuri ale țerii, sau ale lumii”, după cum bine aprecia istoricul Nicolae Iorga².

De altfel, trebuie să subliniem faptul că D.A. Sturdza, în cadrul secțiunii istorice a Academiei Române, atrăgea atenția că tinerii ar trebui inițiați, așa cum se procedează de către alte Academii, pentru a începe „investigațiuni științifice”³. Demersurile sale în vederea sprijinirii tinerilor cercetători au fost de bun augur. I-a îndrumat și susținut mereu, mai ales dacă erau muncitori, pentru că D.A. Sturdza pune mare preț pe eficiență. A încurajat și facilitat mereu activitatea de adunare și tipărire a izvoarelor prin sprijinul acordat tinerilor cercetători în bibliotecile străine. De altfel, relațiile pe care le avea D.A. Sturdza în străinătate⁴ le-au fost de mare folos tinerilor cercetători, după cum ei înșiși mărturiseau. De aceea, considerăm oportun să insistăm asupra câtorva cazuri mai semnificative.

Astfel, bibliotecarul Ioan Bianu a fost unul dintre primii tineri care s-au bucurat de sprijinul și aprecierea lui D.A. Sturdza. Relația dintre bibliotecarul Ioan Bianu și D.A. Sturdza era una cu totul specială. Acest lucru reiese din epistolele pe care cei doi și le scriau regulat, în care D.A. Sturdza îl asigură pe Ioan Bianu că are toată susținerea lui. Astfel, îi scria: „să nu te îndoiești că voi căuta să fac tot pentru a te pune în puțință de a face culegere de documente (copii) privitoare la țara noastră.”⁵ Apoi, aprig din fire cum era, îi mărturiseau că „de-ar sta toate în puterea mea, v-aș strânge vro cinci, șase tineri și

² Nicolae Iorga, *Despre adunarea și tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor*, în vol. *Prinos lui D.A. Sturdza la împlinirea celor șapte-zeci de ani*, București, Edit. Institutului de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1903, p. 1–127.

³ „Analele Academiei Române”, seria a II-a, partea administrativă și dezbaterile, tom IV (1881–1882), p. 112–113.

⁴ Studiind în ultimii ani impresionanta corespondență a lui Dimitrie A. Sturdza, am observat că avea relații numeroase cu foarte multe personalități importante din mai multe țări. Astfel, lăsând la o parte corespondența sa cu oamenii politici din țară și de peste hotare, ca urmare a demnităților ce le deținea ca om politic, era în bune relații cu academicieni, istorici, profesori universitari, colecționari, numeroși membri ai familiilor regale din străinătate etc. De aceea, datorită legăturilor sale a ajutat pe tinerii români prin recomandarea sa. Toată corespondența ne dezvăluie faptul că era un om foarte influent, atât în cercurile politice, cât și în cele științifice.

⁵ *Scrisori către Ioan Bianu*, ediție de Marieta Croicu și Petre Croicu, volumul V, *Documente literare*, București, Edit. Minerva, 1980, p. 11.

cumplit v-aș munci, mai mult decât au fost muncii toți muceniții”⁶. Era deosebit de satisfăcut de cercetările pe care le făcea Ion Bianu în bibliotecile și arhivele din Italia. Îi scria bucuros: „îmi pare foarte bine că știu prin d-ta însuși că-ți merge bine în Milano și că te-ai dat cu inimă și cu suflet studiilor și investigațiilor istorice. Cred că intrând în renumita Ambroziana ți-a crescut inima și că simți o bucurie sufletească nemărginită putând lucra în ea. A lucra într-un institut mare de știință era în tinerețea mea și mai târziu încă dorința mea cea mai vie !”⁷ D.A. Sturdza i-a acordat același ajutor și după ce s-a întors în țară.

Un alt tânăr care a beneficiat de sprijinul lui D.A. Sturdza a fost istoricul Ioan Bogdan, astfel că acesta i-a mulțumit lui D.A. Sturdza în nenumărate rânduri. Mereu îl menționa pe D.A. Sturdza în corespondența și în cărțile sale. De pildă, la începutul lucrării sale *Vechile cronice moldovenesci până la Urechia*, nota că D.A. Sturdza „a creat în timpul când era ministru al Instrucțiunii Publice, mijlocele ce m-au pus în stare să vizitez centrele de căpetenie ale acestor studii. D-sa a urmărit cu mult interes și cu multă bunăvoință cele mai mici progrese ale mele și fără concursului d-sele publicația de față nu s-ar fi putut face nici așa de curând, nici așa de frumos.”⁸ De altfel, Ioan Bogdan i-a fost mereu recunoscător lui D.A. Sturdza pentru ajutorul acordat în multe privințe.

Este binecunoscut faptul că, în anul 1886, D.A. Sturdza, care în acea perioadă era ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, l-a însărcinat pe Ioan Bogdan cu misiunea de a studia, în trei luni de zile, învățământul secundar din Germania de Nord (Prusia, Saxonia și Turingia). Acesta și-a îndeplinit cu multă sârguință misiunea pentru care a fost trimis. La sfârșitul misiunii sale, îi mărturisea bucuros din Berlin ministrului într-o epistolă: „de excursiunile mele pedagogice sunt foarte mulțumit. Impulsul ce mi-au dat ele de a gândi asupra chestiunilor de școală îl dătesc D-voastre și vă sunt recunoscător pentru aceasta. Va fi meritul D-voastre, dacă ele vor folosi ceva școlărilor noastre. Și spre acest scop m-am hotărât a scrie raportul meu astfel, încât să se poată publica și să se poată ceti de toți câți să interesează de școlăle noastre.”⁹ Ca atare, la întoarcere, i-a înmănat lui D.A. Sturdza un raport temeinic care cuprindea 256 pagini¹⁰.

În anul următor, îi scria din Rapallo că „oricare ar fi tentațiunile unei vieți, care după modul meu de gândire, e totdeauna fatală, faptul că Dv. sunteți acela ce mi-ați întins o mână protectoare și m-ați pus în stare de a lucra conform cu aplicările mele, nu-l voi pierde nici odată din vedere”¹¹. Ulterior, în anul 1908, îi mulțumea că i-a dat șansa „de a

⁶*Ibidem*, p. 11.

⁷ A se vedea mai multe scrisori adresate de Dimitrie A. Sturdza lui Ion Bianu, *ibidem*.

⁸ Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenesci până la Urechia*, București, Edit. Lito-Tipografia „Carol Göbl”, 1891, p. 8.

⁹ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, Corespondență, S42(3)/DCCCLXI, *Ioan Bogdan către Dimitrie A. Sturdza*, Berlin, 31 august 1886.

¹⁰ A se vedea în detaliu, Ioan Bogdan, *Raport asupra școlărilor secundare din Germania prezentat Domnului Ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor la 26 septembrie 1886*, București, Edit. Tipografia „Carol Göbl”, 1886.

¹¹ Biblioteca Academiei Române [infra: BAR], Cabinetul de Manuscrise, Corespondență, S42(5)/DCCCLXI, *Ioan Bogdan către Dimitrie A. Sturdza*, Rapallo, 11 martie 1887.

îmbogăți cu noi și prețioase izvoare, materialele pe care Academia noastră le are pentru studiul trecutului nostru”¹². De altfel, respectul și recunoștința pe care slavistul Ioan Bogdan le avea pentru D.A. Sturdza reies și din epistola sa, trimisă lui Ioan Bianu, în martie 1887. Astfel, îi mărturisea acestuia: „am toată încrederea că dl. Sturdza, care se interesează de mine și care mi-a făcut până acum mult bine, îmi va împlini această dorință ce o am. Pentru dl. Sturdza am o adevărată afecțiune; mi se pare că a făcut prea mult pentru mine, fără ca eu să-i fi făcut niciun serviciu. Îi voi recompensa această părintească protecțiune prin o recunoștință sinceră și printr-un devotament ce-i voi păstra totdeauna. Zică unii ce-or zice de dânsul; mie mi se pare un om demn de stimă și iubire nu numai pentru meritele ce le are ca bărbat de stat, ci și pentru iubirea sa de învățătură, pentru cunoștințele sale întinse și mai pe sus de toate pentru stăruința cu care urmărește înălțarea studiilor noastre superioare și secundare.”¹³

De asemenea, istoricul Nicolae Densușianu s-a bucurat și el la rândul său, de sprijinul lui D.A. Sturdza în vederea studierii arhivelor din străinătate. În anul 1887, într-o epistolă trimisă fiului său Alexandru, D.A. Sturdza îi relatează că „Domnul Densușianu, trimis de mine la Roma pentru a studia arhivul Vatican, va aduce de acolo și din călătoria sa în Croația, Istria și Dalmația” noi documente¹⁴. Acestea au fost publicate apoi în „Documente privitoare la istoria românilor”, cunoscută sub numele de Colecția Hurmuzachi.

La fel cum, tot în anul 1887, ocupând funcția de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, Dimitrie A. Sturdza l-a îndemnat pe profesorul Constantin Erbiceanu să cerceteze documentele referitoare la „istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei” și tot la sugestia lui, același cercetător a început să adune cele mai importante cronici grecești din epoca fanariotă¹⁵ pe care ulterior le-a publicat.

Așadar, D.A. Sturdza a avut un rol important în activitatea de îndrumare și sprijinire a cercetătorilor istorici și implicit a cercetărilor istorice, a valorificării acestora. Desigur, nu vom expune toate cazurile și demersurile pe care D.A. Sturdza le-a făcut în mai multe rânduri¹⁶. Mai adăugăm doar faptul că legăturile sale cu oamenii de cultură ai vremii au fost în mare parte determinate de statutul său public, de poziția sa de om politic important, de funcțiile înalte pe care le-a deținut în cadrul Academiei Române, cât și de legăturile mai apropiate cu unii cărturari. Astfel, printre prietenii și colaboratorii săi s-au

¹² Idem, S42(9)/DCCCLXI, *Ioan Bogdan către Dimitrie A. Sturdza*, St. Petersburg, 4 octombrie 1908.

¹³ *Scrisori către Ioan Bianu*, vol. I, ediție, prefață și note de Marieta Croicu, București, Edit. Minerva, 1974, p. 123.

¹⁴ BAR, Cabinetul de Manuscrise, Corespondență, S2(228)/CMXI(2), *Dimitrie A. Sturdza către Alexandru Sturdza*, București, 6 Decembrie 1887.

¹⁵ Nicolae Iorga, *Despre adunarea și tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor*, în vol. *Prinos lui Dimitrie A. Sturdza la împlinirea celor șaptezeci de ani*, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1903, p. 104.

¹⁶ Urmând exemplul tatălui său, Dimitrie A. Sturdza a pus la dispoziția istoricilor, manuscrise originale. Istoricii Mihail Kogălniceanu și Bogdan Petriceicu Hasdeu sunt printre istoricii care au beneficiat de sprijinul lui Dimitrie A. Sturdza în acest sens.

numărat: Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Spiru Haret, Ioan Slavici etc. O parte dintre ei i-au fost colaboratori și prieteni, atât în plan politic, cât și cultural.

Se impune să notăm și faptul că, deși D.A. Sturdza nu a prezentat un discurs de recepție atunci când a fost primit în sânul Academiei Române ca membru titular, a susținut, în schimb, multe răspunsuri la discursurile de recepție rostite de alți academicieni, printre care se numără și Ioan Bianu, Ioan Bogdan și Constantin Erbiceanu. Cu alte cuvinte, i-a recomandat și susținut ca să devină membri titulari ai Academiei Române. Astfel, în anul 1900, a prezentat răspunsul la discursul lui Constantin Erbiceanu despre *Viața și activitatea protosinghelului Naum Râmniceanu*, în anul 1904, a prezentat răspunsul la discursul de recepție al lui Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, iar în anul următor, a prezentat răspunsul de recepție la discursul lui Ioan Bogdan despre *Istoriografia română și problemele ei actuale*¹⁷.

Din toate răspunsurile lui D.A. Sturdza susținute la discursurile de recepție ale colegilor săi, remarcăm faptul că aprecia foarte mult pe tinerii harnici, modești, „zeleși”¹⁸ și studiosi, care își dedicau timpul cercetării trecutului țării noastre și ajutau la dezvoltarea ei. Răspunsul rostit în anul 1905, la discursul lui Ioan Bogdan este semnificativ în acest sens. De aceea, redăm în continuare un pasaj în care afirma bucuros: „Se reînnoiesc cu încetul membrii Academiei. Cei bătrâni, cari stau încă în picioare, privesc cu viu interes și bucurie aceste schimbări, constatând cum puteri tinere ieau firul lucrărilor și le dau un nou și puternic avânt. E și drept să ne simțim fericiți, când tineri erudiți, înarmați de râvnă, își devotază munca vieții cercetărilor științifice și ajută astfel ca întărirea și dezvoltarea neamului să fie asigurate.

Colegul nostru Bogdan, bine pregătit prin studii solide, a intrat în acest templu al științei, împins de o activitate neîntreruptă și însuflețit de dragoste pentru țelul ce urmărim, de a ridica tot mai sus nivelul nostru cultural.”¹⁹

Astfel, D.A. Sturdza a susținut, atât direct cât și indirect, îmbogățirea colecțiilor legate de trecutul țării noastre, prin sprijinul constant oferit cercetătorilor. I-a susținut și povățuit spre a se putea crea și în țara noastră monumentale opere istorice așa cum existau în alte țări vecine. Ca rezultat, protecția reală, solidă pe care a acordat-o D.A. Sturdza tinerilor cercetători a dus la crearea studiilor istorice naționale. De aceea,

¹⁷ Răspunsurile prezentate de Dimitrie A. Sturdza la discursurile de recepție ale colegilor săi: Ioan Kalinderu, Alexandru D. Xenopol, Nicolae Popea, Constantin Erbiceanu, Constantin I. Istrati, Ioan Bianu, Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul și Mihail C. Sutză se găsesc publicate în lucrarea *Academia Română. Discursuri de recepție*, vol III (1894–1906), volum îngrijit și indice general de dr. Dorina N. Rusu, București, Edit. Academiei Române, 2005 și *Ibidem*, vol. IV (1907–1919), pentru răspunsul dat la primirea ca membru în Academie, în anul 1911, a numismatului Mihail C. Sutză.

¹⁸ A se consulta, printre altele, și Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu*, cuvânt introductiv de Constantin Laurențiu Erbiceanu, notă asupra ediției de dr. Mihai Țipău, București, Editura Enciclopedică, 2018.

¹⁹ A se vedea mai multe în *Academia Română. Discursuri de recepțiune*, tom XXVII, *Istoriografia română și problemele ei actuale*, discurs rostit la 8/21 aprilie 1905 în ședință solemnă de Ioan Bogdan cu răspuns de Dimitrie A. Sturdza, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1905.

potrivit istoricului Nicolae Iorga, în anul 1903, când D.A. Sturdza a împlinit vârsta de 70 de ani, Academia Română i-a închinat în „semn de mulțămire pentru sprijinul ce a dat științei istorice care cercetează trecutul românesc”, un volum omagial²⁰. În acest sens, prietenul și colaboratorul său cel mai apropiat, Ioan Bianu, îi trimitea o epistolă în care îi destăinuia că „tinerii istoriografi și ucenici în istoriografie, ale căror studii se hrănesc din colecțiunile de documente, msse și cărți adevărate și puse lor la dispoziție prin îngrijirile și sub ocrotirea d-tale, precum și din marile publicațiuni făcute tot de d-ta – acești tineri au făcut un volum de scrieri noue și originale ale lor închinatote d-tale – un volum de omagiu cu ocazia zilei de poimâine”²¹.

În concluzie, putem spune că D.A. Sturdza, pe lângă multe alte merite, îl are și pe acela de a fi impulsionat în cadrul Academiei Române cercetările istorice, sprijinind constant noua generație de cercetători în acest domeniu.

²⁰ A se consulta în acest sens Nicolae Iorga, *Despre adunarea și tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor*, în vol. *Prinos lui Dimitrie A. Sturdza la împlinirea celor șaptezeci de ani*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1903, p. 104.

²¹ BAR, Cabinetul de Manuscrise, Corespondență, S15(67)/CDXCIII, *Ioan Bianu către Dimitrie A. Sturdza*, 23 februarie 1903.